

Weber, Zdeněk

[Bareš, M.; Lička, M. K exaktnímu studiu staré keramiky: k otázkám vztahu vypíchané a lengyelské kultury]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1979, vol. 28, iss. E24, pp. 136-137

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109254>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

stanovisko. Pokud by obilnice byly mimo obydlí, musely by se nějakým způsobem chránit před domestikovanými zvířaty, hraboši a klimatickými vílvy. V Olszanici bylo zjištěno více než 20 půdorysů dlouhých kůlových domů. V několika případech se vyskytly takové kumulace kůlových jamek, které lze vysvětlit jako zvláštní neobytné konstrukce, kde byl asi chován dobytek nebo uskladněno krmivo.

Druhou část práce (str. 61–74) zahájil S. Milisauskas všeobecnými úvahami o významu zemědělství a chovu dobytka ve starším neolitu. V Olszanici se pro značnou kyselost půdy nedochoval žádný osteologický ani rostlinný materiál. Daly se však zjistit otisky zrn pšenice, ovsa a žita na keramice a na mazanici. Žito se vyskytovalo velmi vzácně, patrně jen jako plevl přimíšený k ostatním obilovinám.

V souvislosti s otázkou cyklického zemědělství se autor přiklonil k argumentům svědčícím pro větší stabilitu a delší pobyt obyvatel na sídlištech s lineární keramikou než je 14–15 let.

Zvláštní pozornost věnoval S. Milisauskas analýze a výkladu prostorového rozmištění artefaktů uvnitř sídliště (str. 66–71). Ve většině případů archeologové předpokládají, že je materiál v kulturní vrstvě na sídlišti pomíchán, a proto se touto otázkou obvykle nezabývají. Pro analýzu horizontálního rozmištění artefaktů je důležité náhodné, jednofázové osídlení s nenarušenou kulturní vrstvou. Proto se mnohé z lokalit pro tyto účely nehodí. Na základě statistických testů (Poissonovo rozdělení) autor dokázal, že artefakty nejsou v Olszanici rozmístěny náhodně — např. obsidián (obr. 36, tab. 12). Také jemná keramika není všude stejně četná; ubývá jí se vzdáleností od kůlových domů. Horizontální rozložení artefaktů může tedy významně pomoci při vymezení oblastí určité pracovní činnosti na sídlišti.

V závěru knihy se autor zabýval odhadem počtu obyvatel na neolitickém sídlišti, při němž se obvykle vychází z počtu současných kůlových domů. Dále se předpokládá (podle B. Soudského), že jedna rodina zabírá 5–6 metrů délky jednoho domu. V práci se objevila eprávná námitka, že některé stavby mohly sloužit k ustájení dobytka nebo k uskladnění krmiva nebo že celý dům nemuseli obývat jen lidé. Odhad by tedy měl být o něco nižší než uvádí Soudský. V Olszanici tomuto předpokladu odpovídá i hustota archeologického materiálu. Ničméně autor přiznal, že lepší možnosti pro odhad počtu obyvatel nejsou a usoudil tedy, že na sídlišti v Olszanici žilo v jedné fázi 16–17 rodin, což představuje za předpokladu průměrné šestičlenné rodiny asi 100 lidí.

Recenzovaná monografie je logicky členěná, obsahově vyvážená, doplněná početným obrazovým materiálem. Tabulky a matematické grafy vhodně dokládají text. Fotografické tabulky artefaktů a terénních objektů se nevymykají z běžného průměru. Přestože práce S. Milisauskase obsahuje většinou jen předběžné analýzy, stačila publikovat na řadu zajímavých problémů. Jedním z nich je podrobné sledování horizontálního rozložení artefaktů na neolitických lokalitách a jeho funkční interpretace. Se zájmem lze očekávat další autorovy studie zaměřené na naznačenou problematiku.

Eliška Kazdová

Miroslav Bareš — Milan Lička: K exaktnímu studiu staré keramiky. K otázkám vztahu vypíchané a lengyelské kultury. Sborník Národního muzea v Praze, řada A, svazek XXX, Praha 1976, č. 3–4, str. 137–240, tab. I–VIII.

Nadepsaná práce dvou specialistů — archeologa a přírodovědce je názorným příkladem komplexního přístupu k řešení archeologické problematiky. Na základě zkoumání několika keramických vzorků (z hrobu z Prahy-Dejvic a Lužianek) a vzorků zeminy z obou lokalit vybraným souborem mineralogicko-petrologických a chemicko-fyzikálních analýz dospěli autoři k potvrzení archeologického zjištění importu nádob lužianské skupiny z jihozápadního Slovenska do středních Čech. Toto zjištění slouží ke dvěma účelům. V první části studie se řeší otázka vztahu vypíchané a lengyelské keramiky, resp. vlivu lengyelské kultury na vypíchanou kulturu a historická interpretace nálezového celku z Prahy-Dejvic; v druhé části pak se uvádí rozsáhlá literární exerce přírodovědných metod výzkumu keramických látek, stručně se popisují některé mineralogicko-petrologické a chemicko-fyzikální metody analýz včetně základních přístrojových techniky a předkládají se některé vlastní experimenty a pozorování. Na tomto základě navrhuje autoři obecné schéma postupu při určování proveniencí vzorků pravěké keramiky (str. 217).

Ponecháme-li stranou vlastní archeologickou problematiku, zabývá se recenzovaná práce i v odborné části tematikou pro archeology velmi užitečnou a přitažlivou. Je tomu tak proto, že keramika tvoří podstatnou část archeologických pramenů a je rozhodujícím pramenem pro chronologii a poznání vůbec. Při tom studium otázek technologie výroby, výzdoby, analýz střeptového fondu apod. leží stále na okraji zájmu přírodovědného výzkumu a mnohdy i samotných archeologů. V tomto směru je nadepsaná práce nesporným přínosem a právem jí bude ze strany archeologické veřejnosti jistě věnována nemalá pozornost.

Z toho důvodu je třeba upozornit na některá formulační nedopatření, příp. tiskové chyby, které se vloudily do textu, aniž však snižují platnost a cenu práce. Tak např. v definici pravěké keramiky (str. 163) neuvádějí autoři důležitý znak — ruční výrobu. V uvedené formulaci by se definice vztahovala na mnohé recentní nízkopálené keramické výrobky. V práci dále nejsou uvažovány metody měření základních fyzikálních parametrů jako např. hustoty, nasákavosti, modulů pružnosti apod., které se běžně v silikátovém průmyslu u všech výrobků zjišťují a přísně dodržují v předepsaných mezích. V souvislosti s tím pak dochází k formulačnímu nedostatku, kdy na několika místech (str. 162, 163 aj.) se hovoří o „stěpu málo slinutém“ bez vysvětlení, že tím je míněna velikost nasákavosti menší než 5 % (viz ČSN 72 5802). Není dále uvedena závislost teploty výpalu na hmotnosti resp. na tloušťce stěny nádoby a z toho důvodu tvrzení o obecně nízké teplotě výpalu pravěké keramiky, „nepřesahující 600 °C“ (str. 162), nemusí být vždy správné (zvláště v případech pravěké tenkostěnné keramiky).

Diskutabilní je i formulace závěrečného návrhu obecného schématu postupu určení provenience vzorků pravěké keramiky (str. 216). Zdůrazněným rozlišováním archeologického a přírodovědného přístupu k rozboru situace může dojít ke špatnému pochopení a tedy i výkladu vzájemných vztahů mezi archeologií a přírodními vědami vůbec.

Z tiskových chyb je nutno upozornit na výpadek odkazů na literaturu (např. poznámky 168 a 169 na str. 165), dále na chybu ve zlogaritmovaném vztahu na str. 198 (správně má být „log I“). V tab. 8 a 9 (str. 202) místo „slidový materiál“ má být správně „illit“.

Závěry práce jsou rozptýleny v textu na str. 180—183 a 214—218; mimořádně důležitý je text na str. 181. Převážná většina doporučených analytických postupů je — žel — destruktivního charakteru a také vysoce časově a mnohdy i přístrojově náročná. Lze je použít pouze v ojedinělých případech a nikoli masově. Bylo by proto velmi záslužné, kdyby se autoři v budoucnu zaměřili také na nedestruktivní metody zkoušení a analýz keramických látek, které by mohly lépe splnit náročné požadavky archeologů.

Publikace je doplněna obsáhlým resumé (12 stran) v anglickém jazyce a dále soupisem vešmích cizojazyčné literatury se 115ti odkazy. Výběr svědčí o velmi dobrém přehledu o zkoumané problematice, i když postrádáme např. odkazy na příslušné československé normy (ČSN). Součástí publikace je 8 tabulek na křídovém papíře, jejichž obsah vhodně doplňuje záměry autorů.

Zdeněk Weber

Jens Lüning: Schussenried und Jordansmühl. Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa, Teil Vb, Fundamenta. Monographien zur Urgeschichte, Reihe A, Band 3, Köln—Wien 1976, str. 122—187, 20 obrázků v textu, 46 kreslených a 2 fotografické tabulky.

Studie prof. dr. J. Lüninga vychází z poznatků, které načerpal během studijního pobytu v letech 1966 až 1967 v ČSSR, a zabývá se především schussenriedskou a jordanovskou kulturou na území jižního Německa, Čech, Slezska a Moravy. Studie obsahuje kvalitně provedené kresebné obrazové přílohy; zvláště vhodné jsou typologický přehled keramiky popisovaného období, synchronizační tabulka, mapky rozšíření zkoumaných kultur a skupin aj.

V úvodních pasážích se autor zabývá chronologickými vztahy mezi mladoneolitickými skupinami v jižním Německu a rozšířením schussenriedských a michelsberských prvků do prostoru Čech a ojediněle i na Moravu (božícký depot a vlivy michelsberské kultury). Hodnotí časové postavení nálezu z Prahy-Střešovic a hledá pro něj analogie. Podle autora vystupují popisované kulturní skupiny v následujícím pořadí: Praha-Střešovice — starší a mladší jordanovská skupina — schussenriedská skupina